

Toiminta-alueittain järjestettävän opetuksen monet mahdollisuudet

Tässä artikkelissa rehtori Satu Varpainen Sateenkaaren koulusta kertoo koulunsa toiminta-alueittain järjestettävästä opetuksesta. Varpaisen mukaan toiminta-alueittain järjestettävän opetuksen mahdollisuudet ovat laajat. Opetuksen tärkeimpänä tavoitteena on antaa oppilaalle niitä tietoja ja taitoja, joiden avulla hän tulevaisuudessa selviytyy mahdollisimman itsenäisesti. Opetus tukee oppilaan itsetunnon kehittymistä ja tarjoaa mielekkäitä oppimisen kokemuksia yhdessä muiden oppilaiden kanssa. Oppiminen tapahtuu arjen tilanteissa oppilaan yksilöllisten tavoitteiden mukaan eri aistikanavat huomioon ottaen. Eri osa-alueet nivELYVÄT joustavasti keskenään lomitain eikä toiminta-alueittain opiskeleminen sulje pois oppilaan mahdollisuutta opiskella sellaista oppiainetta, jossa hänellä on erityisesti vahvuuksia. Opetuksen suunnittelu on tiivistä yhteistyötä kaikkien oppilaan kanssa toimivien tahojen kanssa. Vain luovuus on rajana, kun suunnitellaan ja toteutetaan toiminta-alueittaista opetusta.

Teksti Satu Varpainen

Sateenkaaren koulu Pieksämäellä on Vaalijalan kuntayhtymän ylläpitämä erityiskoulu, jossa annetaan esi- ja perusopetusta vaativaa erityistä tukea tarvitseville lapsille ja nuorille. Koulu tarjoaa opetusta kehitysvammaisille, autismikirjon oppilaille ja psykososiaalista tukea tarvitseville oppilaille, jotka tarvitsevat kasvun, kehityksen sekä oppimisen tueksi laaja-alaista kuntoutusta. Sateenkaaren erityiskoulussa annetaan opetusta koulussa vakituisesti opiskeleville sekä lyhytaikaisilla kuntoutusjaksoilla käyville oppilaille. Opetusta annetaan toiminta-alueittain

ja oppiaineittain sekä struktuureita ja multisensorista opetusta sekä vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä hyödyntäen. Opetuksessa huomioidaan monialainen ja toiminnallinen oppiminen sekä aistikuntoutus.

Toiminta-alueittaista opetusta järjestetään vaikeimmin vammaisille oppilaille tai niille muulla tavoin vammaisille tai vakavasti sairaille oppilaille, jotka eivät kykene opiskelemaan oppiaineita edes yksilöllistetyillä oppimäärillä. Toiminta-alueittaisen opetuksen osa-alueita ovat motoriset taidot, kieli ja kommu-

nikaatio, sosiaaliset taidot, päivittäisten toimintojen taidot ja kognitiiviset taidot. Näiden toiminta-alueiden sisälle rakennetaan oppilaiden vahvuuksista käsin heidän oppimisensa tavoitteet. Koulun arki tarjoaa laajat mahdollisuudet tavoitteiden harjoitteluun arjen eri tilanteissa. Kaikkia asioita ei ole tarkoituksenmukaista harjoitella luokkahuonetilassa, vaan parhaaseen lopputulokseen päästään harjoittelemalla arjen asioita todellisissa oppimistilanteissa. Pukeutumiseen liittyviä harjoitteita on luonteva tehdä välituntien lähtö- ja tulo-tilanteissa, ruokailuun liittyviä taitoja voidaan opetella kouluruokailun yhteydessä. Motorisia taitoja harjoitellaan niin liikunnassa, välitunneilla kuin kädentaitotunnillakin. Asioita opetellaan yhdessä ja vältetään oppilaan puolesta tekemistä.

Opetuksen tavoitteet ja sisällöt

Opetuksen tärkeimpänä tavoitteena on antaa oppilaalle niitä tietoja ja taitoja, joiden avulla hän tulevaisuudessa suoriutuu mahdollisimman itsenäisesti elämässään. Opetuksen tavoitteet asetetaan oppilaalle mielekkäästi ottaen huomioon oppilaan osaaminen ja vahvuusalueet: uuden oppiminen voidaan siten rakentaa näiden varaan. Oppilasta kuullaan hänen toimintakykynsä edellytysten mukaisesti ja oppilaan viestin ymmärtäminen vahvistetaan vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä käyttäen. On tärkeää, että oppilas saa olla vaikuttamassa oman opetuksensa sisältöön ja toteutukseen. Yhteinen tavoitteiden asettelu kaikkien toimijoiden kanssa muodostaa yhteisen näkemyksen oppilaan tulevaisuuden kannalta

keskeisten taitojen saavuttamisesta. Terapioiden sisällyttämisellä koulupäivään saadaan koululle asiantuntemusta terapeuteilta mutta samalla saadaan luontevasti vietyä terapeuttien ehdottamat toimenpiteet mutkattomasti arkeen.

Toiminta-alueittainen opetus ei sulje pois jonkin yksittäisen oppiaineen tavoitteita tai sisältöjä, mikäli oppilaalla on kyseiseen oppiaineeseen liittyviä vahvuuksia tai osaamista. Se ei myöskään sulje pois yhdessä oppimista muiden oppilaiden kanssa. Toiminta-alueittain opiskelevat oppilaat voivat hyvin osallistua koko koulun yhteisille monialaisten oppimiskokonaisuuksien tunneille, kunhan ne suunnitellaan heidän kykyjensä mukaan. Nämä yhteiset oppimishetket osoittavat kaikille, että ei ole asioita, mihin ei voisi osallistua. Kaikki on mahdollista, kun asiat suunnitellaan ennakolta hyvin.

Yleensä opetusryhmässä on kaikilla oppilailla omat tavoitteensa, jolloin oppitunnin sisältö pitää pohtia siten, että jokaisella on mahdollisuus päästä omaan tavoitteeseensa. Tämä on mahdollista, kun oppitunti suunnitellaan siten, että toteutustapaa voidaan muuttaa ja ratkaisuissa luovia tunteja edetessä. Myös erilaisilla materiaaleilla ja apuvälineillä on suuri rooli opetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa.

Opetuksen toteutus

Toiminta-alueittaisessa opetuksessa on tavallista, että eri toiminta-alueet nivELYVÄT lomittain. Esimerkiksi kädentaitotunnilla voidaan yhdistää sujuvasti hienomotoriikan harjoittelua, kommu-

Kuva: Birgitta Taavitsainen.

nikaatiota, sosiaalisia taitoja ja värien tunnistamista. Opetus on parhaimmillaan kokonaisuuksien opettamista ja useiden toiminta-alueiden yhdistämistä. Keskiössä on oppilaan kokonaiskehityksen edistäminen ja oppilaan toimintakyvyn ylläpitäminen. Opittuja taitoja ylläpidetään toistojen kautta eri yhteyksissä.

Toiminta-alueittain järjestettävässä opetuksessa oppilas on aktiivinen toimija, joka oppii asioita toiminnan, kokemusten ja tekemisen kautta. Aikuisen on oppilaan tukena kaikissa arjen tilanteissa ja mahdollistaa toiminnallaan oppilaan osallistumisen ja sitä kautta oppimisen. Opetuksessa käytetään hyväksi eri aistikanavia, samaa asiaa harjoitellaan visuaalisesti, auditii-

visesti, tuntoaistin ja tekemisen kautta. Monikanavaisuus tuo opittavaan asiaan paitsi toistoa myös moniulotteisuutta ja sitä kautta se tukee oppilaan oppimista ja asian ymmärtämistä.

Opetuksen tulee olla kiireetöntä, oppilaiden tarpeet huomioivaa ja yksilöllisiä tavoitteita kunnioittavaa. Oppitunnilla tulee saada mielekkäitä oppimisen kokemuksia, onnistumisiin tulee pysähtyä ja oppilaalle antaa kannustusta ja positiivista palautetta arjen keskellä. Usein edistyminen tapahtuu pienin askelin, jolloin on hyvä pysähtyä hetkeksi näiden pientenkin asioiden äärelle, koska oppilaille se on aina askel kohti itsenäisempää elämää. Jokainen meistä haluaa tulla positiivisesti kohdatuksi, jokainen meistä haluaa onnistua ja saa-

da kiitosta edistymisestään. Näille oppilaille se on erityisen tärkeää.

Opetuksen keskiössä on asioiden konkreettisuus. Konkreettisesti tekemällä ja asioita kokemalla oppii parhaiten. Opetuksen suunnitelmallisuus ja säännölliset toistot eri tilanteissa ja eri ympäristöissä tukevat asian oppimista. Oppilasta kuntouttavien tahojen kanssa on hyvä keskustella ja sopia yhteisesti tavoitteista, jotta kaikki tekevät asioita samansuuntaisesti. Koskaan ei voi liiaksi korostaa huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä. Kodin ja koulun työskentelyn linjan tulee olla yhtenäinen. Koulussa tapahtuva opetus ja kuntoutus toimivat jatkumona kaikelle sille työlle, mitä kotona lapsen kanssa tehdään.

Toiminta-alueittain järjestettävä opetus on mahdollisuus

Toiminta-alueittain järjestettävä opetus tarjoaa laajat mahdollisuudet. Olisi toivottavaa, että opetuksen järjestäjillä olisi aiempaa enemmän uskallusta kokeilla uusia asioita. Esimerkiksi läsnäolon harjoittelu tarjoo oppilaille mukavia pieniä rauhoittumisen hetkiä koulupäivään. Toistojen kautta oppilaat osaavat odottaa näitä hetkiä: Osa hakee viltin tai hakeutuu rauhaisaan luokkanurkkaukseen odottamaan musiikin alkamista. Joku laittaa silmät kiinni, kun näkee opettajan istuutuvan nojatuoliin. Rauhoittumista, keskittymistä, hyvän olon tunnetta. Sitä näistä hetkistä näille oppilaille välittyy. Tällaistaikin on helppo sisällyttää oppilaan tavoitteisiin, kuten myös esimerkiksi oppilaskunnan hallituksessa toimimisen, osal-

listumisen liikkuva koulu -työryhmään tai tieto- ja viestintäteknologiseen työryhmään. Toiminta-alueittain opiskelevat oppilaat kykenevät osallistumaan omilla tavoitteillaan, mukana olemisellaan ja aikuisten tuella hyvin monenlaisiin asioihin.

Toiminta-alueittain järjestettävää opetusta voidaan toteuttaa niin kuntien perusopetuksen yleisopetuksen ryhmissä kuin pienryhmissä tai erityiskoulusakin. Opetuksen toteuttaminen edellyttää kuitenkin opettajalta riittävää asiantuntemusta ja ymmärrystä toiminta-alueittaisen opetuksen järjestämiseen liittyvistä käytänteistä. Myös oppilaalla tulee olla riittävät tukitoimet ja resurssit käytettävänä, jotta hänen yksilöllistä opetussuunnitelmaansa voidaan toteuttaa. Toiminta-alueittainen opetus tulisi nähdä mahdollisuutena silloin, kun muut vaihtoehdot on jo kokeiltu. Se on monelle oppilaalle toimiva tapa oppia asioita toiminnan ja tekemisen kautta.

Henkilöstön osaavuus

Toiminta-alueittain opiskelevien oppilaiden opetus edellyttää vahvaa erityispedagogista osaamista ja ymmärrystä. Arjen työssä on kyettävä tekemään spontaaneja ja joustavia opetusratkaisuja sekä suunniteltava jokaiselle tunnille juuri niin monta suunnitelmaa kuin luokassa on oppilaita. Se edellyttää myös tarkkaa tilannesilmää ja joukkoa varasuunnitelmia, jos alkuperäinen suunnitelma ei toimikaan. Oppilaiden psyykinen ja fyysinen vointi vaihtelee päivittäin, se voi vaihdella useamman

Kuva: Birgitta Taavitsainen.

kerran jo saman tunnin sisällä. Tämä vaatii opettajan ja ohjaajan intensiivistä yhteistyötä ja oppilaan kokoaikaista kannustamista ja ohjaamista sekä opitunnilla että arjessa. Opettajalla tulee olla aikaa perehtyä oppilaan taustoihin ja koko kuntoutusprosessiin. Koulu ei koskaan voi olla ainoa kuntouttava taho, kun puhutaan vaativan erityisen tuen oppilaista.

Päämäärä kaikilla kuntouttajilla on yhteinen. Auttaa oppilasta saavuttamaan sellaiset taidot, että hän kykenisi elämään yhteisössään mielekäästä ja mahdollisimman itsenäistä elämää. Uusien asioiden oppiminen vahvistaa itsetuntoa ja vähentää riippuvuutta toisista ihmisistä. Osa näistä oppilaista tarvitsee

apua aina. Heidän kohdallaan voidaan tavoitteena pitää myös niitä mielekkäitä hetkiä, joissa he kokevat iloa ja hyvää oloa. Hyvä olo ei ole kaikille itsestäänselvyys. Kohdatuksi tuleminen omalla itsenä ja omien tarpeiden mukaisesti on jokaiselle tärkeää. Onnistumiset vahvistavat itsetuntoa ja kannattelevat niissä tilanteissa, joissa oppilas on omalla epämukavuusalueellaan. Onnistuminen luo uskoa uusien asioiden oppimiseen.

Toiminta-alueittainen opetus tarjoaa vain mahdollisuuksia. Se ei tunne esteitä. Vain luovuus on rajana, kun pohditaan niitä kaikkia mahdollisuuksia, mitä tässä maailmassa on.

Kirjoittaja

Satu Varpainen
rehtori, KM
Sateenkaaren erityiskoulu
Vaalijalan kuntayhtymä
satu.varpainen@vaalijala.fi

Kirjoittajan kuva: Birgitta Taavitsainen.